

Seat No. : _____

JM-234

March-2013

Sanskrit : Paper - VI

(निरुक्तम्)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

1. (अ) नीचेनामांथी गमे ते भे ससंदर्भ समजावो : 10
- (1) षड्भावविकारा भवन्तीति वार्षायणिः । जायतेऽस्ति विपरिणते वर्धतेऽपक्षीयते विनश्यतीति ॥
- (2) तत्र नामान्याखातजानीति शाकटायनो नैरुक्तसमयश्च । न सर्वाणीति गार्ग्यो वैयाकरणानाम् चैके ॥
- (3) साक्षात्कृतधर्माणः ऋषयो बभूवुः । तेऽवरेभ्योऽसाक्षात्कृत धर्मभ्यः उपदेशेन मन्त्रान् सम्प्राहुः । उपदेशाय ग्लायन्तोऽवरे बिल्मग्रहणायेमं ग्रन्थं समाम्नासिषुः ।
- (4) न निर्बद्धा उपसर्गा अर्थान्निराहुरिति शाकटायनः । नामाख्यातयोस्तु कर्मोपसंयोगद्योतकाः भवन्ति ।
- (ब) नीचेनामांथी गमे ते भे उपर टूंकनोंध लपो : 10
- (1) निरुक्तशास्त्रस्य प्रयोजनम् ।
- (2) भावप्रधानमाख्यातम् ।
- (3) मन्त्रानर्थक्यवादः ।
- (4) निघण्टुनिरुक्तयोः सम्बन्धः ॥
2. (अ) नीचेनामांथी गमे ते भे ससंदर्भ समजावो : 10
- (1) तद्यत्र स्वरसंस्कारौ समर्थौ प्रादेशिकेन गुणेन अन्वितौ स्यातां, तानि तथा निर्ब्रूयात् ।
- (2) अथाप्यस्यां ताद्धितेन कृत्स्नवत् निगमाः भवन्ति । गोभिः श्रीणीत मत्सरम् - इति पयसः ॥
- (3) अथ अनन्विते अर्थे अप्रादेशिके विकारे अर्थनित्यः परीक्षेत केनचित् वृत्तिसामान्येन ॥
- (4) समुद्रः कस्मात् समुद्रवन्त्यस्मादापः । समभिद्रवन्त्येनामापः । संमोदन्तेऽस्मिन् भूतानि । समुद्रको भवति । समुनत्तीति वा ॥
- (ब) यास्क भुज्ब निर्वचन आपो. (गमे ते भे) 10
- (1) गौः । (2) काष्ठाः । (3) आचार्यः । (4) हिरण्यम् ।
3. (अ) नीचेनामांथी गमे ते भे ससंदर्भ समजावो : 10
- (1) यत्कामः ऋषिः यस्यां देवतायाम् आर्थपत्यम् इच्छन् स्तुतिं प्रयुङ्क्ते तद्देवतः स मन्त्रो भवति ।
- (2) ताः त्रिविधा ऋचः । परोक्षकृताः प्रत्यक्षकृताः आध्यात्मिकश्च । त्र परोक्षकृताः सर्वाभिः नामविभक्तिभिः युज्यन्ते । प्रथमपुरुषैश्च आख्यातस्य ।

- (3) अथ आकारचिन्तनम् देवतानाम् । पुरुषविधाः स्युः इत्येकम् । चेतनावद्वत् स्तुतयो भवन्ति । तथा अभिधानानि । अथापि पौरुषविधिकैः अङ्गैः संस्तूयन्ते ॥
- (4) जातवेदाः कस्मात् जातानि वेद । जातानि वा एनं विहुः । जाते जाते विद्यते इति वा । जातवित्तो वा । जातधनः । जातविद्यो वा । जातप्रज्ञानः ।

(બ) યાસ્ક મુજબ નિર્વચન આપો. (ગમે તે બે)

10

- (1) अग्निः । (2) देवः । (3) जगती । (4) ककुप् ।

4. નીચેનામાંથી કોઈ એક પર આશરે વીસેક પંક્તિમાં સંસ્કૃતભાષામાં નિબંધ લખો.

20

- (1) संस्कृतिः संस्कृताश्रया ।
 (2) पुराणानाम् माहात्म्यम् ।
 (3) विद्या परा देवता ।
 (4) आचारहीनं न पुनन्ति देवाः ।
 (5) आदिकविः वाल्मीकिः ।

5. (અ) નીચેના પ્રશ્નોના સંક્ષેપમાં ઉત્તર લખો :

10

- (1) કયું વેદાંગ વેદપુરુષનું મુખ છે ?
 (2) વિવૃત્ત વર્ણની માત્રા કેટલી છે ?
 (3) હ્રસ્વ અવર્ણ કેટલા પ્રકારનો છે ?
 (4) અવર્ણનું ઉચ્ચારણ સ્થાન કયું છે ?
 (5) स्वयं राजन्त इति स्वराः । આ વાક્યનો અર્થ શો છે ?
 (6) अन्तःस्थ वर्णों क्या-क्या છે ?
 (7) વર્ણોના કોઈ પણ બે ઉચ્ચારણ સ્થાનના નામ આપો.
 (8) અર્ધમાત્રાવાળો કોઈ એક વર્ણ લખો.
 (9) स्पर्श वर्णोंनी संख्या કેટલી છે ?
 (10) બે માત્રાનો સમયગાળો કેટલો હોય છે ?

(બ) નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

10

- (1) વર્ણના ઉચ્ચારણની પૂર્વે કરવામાં આવતા પ્રયત્નને _____ પ્રયત્ન કહે છે.
 (2) श, ष, स અને ह वर्णने _____ वर्ण तरीके પણ ઓળખવામાં આવે છે.
 (3) પાઠકના _____ ગુણો પાણિનીય શિક્ષામાં ગણાવ્યા છે.
 (4) ए स्वर _____ માત્રાનો સ્વર છે.
 (5) તાલવ્ય વર્ણો _____, _____, _____ અને _____ છે.